

УДК 347.2
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2024.17>

К. В. Шустрова
orcid.org/0009-0005-0641-7055
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

А. В. Бусакевич
orcid.org/0000-0002-0777-4610
асистент кафедри конституційного, міжнародного та приватного права
Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИПТОВАЛЮТИ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

Вступ. Досить довгий час в правовій доктрині існують суперечки щодо правового статусу криптовалюти. Науковці розглядають її як: віртуальну валюту, платіжний засіб, інноваційну мережу платежів, платіжну систему, транзакційний протокол, новий вид грошей, грошовий сурогат, хтось виділяє криптовалюту як об'єкт цивільного права, дехто говорить про вид майна.

На даний час, в Україні був прийнятий Закон «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року № 2074-IX, який мав би врегулювати дане питання, однак по-перше, він так досі ще не набрав чинності, а по-друге, він так і не закріпив криптовалюту як засіб платежу на території України.

У зв'язку з чим, вважаємо, що необхідність нормативно-правового регулювання питання криптовалюти нікуди не поділась, і для її встановлення важливим є досвід зарубіжних країн.

Аналіз дослідження проблеми. Проблемою визначення правового режиму криптовалюти досліджувало чимало науковців, таких як: А. Бурдоносова [1, с. 9–12], О. Кремінський [2, с. 1001–1008], В. Логойда [3, с. 152–157; 4, с. 96–102; 5, с. 121–128], В. Михайловський [6, с. 226–231], О. Костюк [6, с. 226–231], В. Скрипник [10, с. 38–43], А. Соловійова [11, с. 243–247], І. Спільник [12, с. 81092], та інші. Проте все ще залишається необхідність дослідження питання визнання криптовалюти засобом платежу на території України.

Мета статті – визначення правового статусу криптовалюти в Україні; аналіз міжнародного досвіду регулювання криптовалюти.

Виклад основного матеріалу. 17 лютого 2022 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» (далі Закон), який саме і мав би врегулювати на правовому рівні поняття «криптовалюти» та визначити його правовий статус в державі. Однак, в даному Законі поняття «криптовалюта» чи «криптоактив» жодного разу не згадується, через що активно збільшується кількість тлума-

чень даного поняття, та породжується правова невизначеність з приводу того, як же співвідносяться між собою категорії «віртуальні активи» та «криптовалюта» [7].

Так, на законодавчому рівні поняття віртуальних активів визначено у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження» (№ 361-IX), де віртуальним активом є цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати, та яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [8].

Закон «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року № 2074-IX децю по іншому визначив віртуальний актив – як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі [7].

Одночасне існування декількох визначень терміну віртуальні активи, які відрізняються один від одного в різних правових актах, вже викликає деяку правову невизначеність або створює можливість виникнення правових колізій у майбутньому.

Крім того, не треба ототожнювати віртуальні активи та криптовалюту, вони співпадають як ціле і його частина. Що являється ще одним аргументом на користь визначення в законодавстві окремої дифініції -криптовалюти.

Тому на наш погляд, думка Логойда В., що спирається на роботи Овчаренко А., досить обґрунтована, і визначає віртуальні активи це не лише криптовалюту, а й віртуальні товари, віртуальні токени, домієнні імена, а тому дане поняття ширше, і включається до переліку. Таким чином, немає жодних сумнівів, що криптовалюта є структурним елементом віртуальних активів [3, с. 152–157].

Що ж стосується визнання криптоактивів платіжним засобом, то серед науковців це також досить поширена тема. Так, Спільник І. та Яро-

щук О. говорять, що криптовалюта є альтернативою цифрової валюти і є цифровим засобом платежу, що створений за кодом, випуск і облік якого у формі цифрових записів про перекази (транзакції) відбувається із застосуванням криптографії (шифрування) в мережі рівноправних анонімних користувачів (пірингових або P2P системах).

Особливістю даних активів є можливість здійснювати прямі платежі між сторонами операцій, не використовуючи як посередника фінансову державну установу, завдяки чому зменшується термін для операцій [12, с. 81–92].

Поряд з цим, Михайловський В. та Костюк О. зазначають, що криптоактивами є одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої і використовуються як засіб здійснення платежів [6, с. 226–331].

Прихильник теорії, що криптовалюта є грошовим засобом є Логойда В., який зазначає, що відсутність кваліфікації криптовалюти як особливої форми грошей та заборона на використання даних активів як засобів платежу прямо суперечить ідеї самої криптовалюти [4, с. 96–102]. Наприклад, найпопулярніша криптовалюта Bitcoin з самого початку була придумана як вид грошей, поєднуючи в собі переваги готівкових та безготівкових грошей, при цьому які будуть звільненні від будь-яких обтяжень, до прикладу арештів та конфіскацій, контролю з боку держави та її органів, фінансового моніторингу, особливого валютного врегулювання та іншого [3, с. 152–157].

Таким чином, не зважаючи на прийняття Закону України «Про віртуальні активи», правовий статус криптовалюти досі не однозначний, більш того залишається відкритим питання визнання його платіжним засобом. Крім того, цей нормативно-правовий акт звузив правове регулювання криптоактиву та криптовалюти в єдиному понятті – віртуальний актив, яке включає не тільки криптовалюти, а й інші нематеріальні блага, що є об'єктами цивільних прав, мають вартість та виражені сукупністю даних в електронній формі.

Окрім доктринального визначення криптовалюти, існує трактування терміну Міжнародного валютного фонду та Європейського центрального банку.

Так, Міжнародний валютний фонд говорить, що криптовалюта є цифровим виразом вартості, випущеним приватними розробниками, та який виражений у власній розрахунковій одиниці [14].

Поряд з цим Європейський банк зазначає, що це вид нерегульованих цифрових грошей, що випускаються і контролюються виробниками даних грошей, і використовуються та приймаються членами даної крипто-спільноти [13].

І хоча Європейський центральний банк не визнає криптовалюту засобом платежу, але надане ним роз'яснення нової валюти вказує на зворотне. З обох визначень випливає, що віртуальна валюта розкривається через поняття вартості цифрових грошей, що відповідає її природі та вказує на необхідність здійснювати платежі за її допомогою [2, с. 1001–1008].

На цій підставі, вважаємо дуже актуальним ознайомлення з практикою зарубіжних держав щодо визнання криптовалюти грошовим засобом.

Німеччина визнає Bitcoin розрахунковою грошовою одиницею і формою приватних грошей. У лютому 2018 р. Федеральним міністерством фінансів Федеративної Республіки Німеччина було роз'яснено, що віртуальні валюти прирівнюються до законних засобів платежу настільки, наскільки вони були прийняті сторонами угоди як альтернативні договірні і прямі засоби оплати, що не слугують жодній іншій цілі, крім використання якості як засобу платежу

Швеція визнала криптовалюту, а саме Bitcoin, договірним платіжним засобом ще 22 жовтня 2015 року, і наразі населення даної країни майже відмовилось від готівкових грошей [9].

В 2017 році урядом Японії були внесені зміни до Закону «Про банківську діяльність», якими й було офіційно визнано Bitcoin законним засобом платежу.

Говорячи про США в своїй більшості, в даній країні криптовалюта є валютою або іншою формою грошей. До прикладу, рішенням судді Окружного Східного округу Техасу Bitcoin було визначено валютою і вирішено питання щодо застосування чинного законодавства до операцій з нею. Аргументуючи своє рішення суддя зазначив, що Bitcoin можна використовувати як гроші за оплату товарів або обміняти на інші валюти (наприклад, долар, єно, юань тощо), і тому він є валютою або формою грошей. Проте існують штати, які притримуються протилежної думки і не визнають на офіційному рівні криптовалюту як будь-який засіб платежу [10, с. 38–43].

Країни Латинської Америки хоча й вважають криптовалюту легальними активами, однак не вважають її законним платіжним засобом.

Так у вересні 2021 року законодавством Сальвадору було визначено криптовалюту законним засобом платежу, цим самим прирівнявши її до національної валюти країни. Цей момент дійсно може дати поштовх щодо відношення до криптовалюти та в подальшому до юридичного закріплення її в усіх країнах Латинської Америки [5, с. 121–128].

Загалом на рівні законодавства, адміністративної або судової практики переважна більшість країн Азії визнає, що справжнім призначенням криптовалюти є виступати засобом

платежу за товари, роботи чи послуги, альтернативним фіатним грошам. Однак лише окремі країни, як-от Японія, Південна Корея, Сінгапур, Таїланд, незаперечно ставляться до такої функції цього інноваційного об'єкта цивільних прав [4, с. 96–102].

У Канаді Bitcoin є засобом розрахунку. В Іспанії система біткоїн визнана офіційною платіжною системою. У Швейцарії криптовалюта прирівняна до іноземних валют – операції з нею звільнені від ПДВ, але оподатковуються як майно. У Фінляндії криптовалюта визначається як фінансовий інструмент, операції з ними вважаються приватними угодами і звільнені від ПДВ. У Королівстві Нідерланди та Бельгії криптовалюта прирівняна до електронних грошей [11, с. 243–247].

В Китаї криптовалюта визнана об'єктом цивільних прав та виділена в окремий вид об'єктів – інші нематеріальні блага, а саме віртуальні активи.

Таким чином, спираючись на наукові погляди, криптовалюту варто вважати засобом платежу, навіть більше, її первинна функція полягає саме в розрахунку. Окрім того, деякі зарубіжні країни, особливо ті, що спрямовані на цифровізацію та диджиталізацію, активно регламентують дану новачку на законодавчому рівні. І в даній ситуації виникає досить зрозуміле питання, чому ж законодавець в Україні, так прагне заперечувати перспективу використання криптовалюти як засобу платежу? [1, с. 9–12].

Висновки. Отже, проаналізувавши теорію та практику закріплення криптовалюти в законодавстві України та різних країн, варто зазначити про нагальну потребу у правовому визначенні криптовалюти як окремого терміну та засобу платежу в Україні, адже це відповідає природі даної валюти, суспільним настроям щодо її використання. Зміни в законодавстві України дадуть можливість державному бюджету активно наповнюватись за рахунок використання криптовалюти, а також стати засобом розрахунку в різних сферах суспільного життя. До того ж, перспективним напрямом дослідження у майбутньому виступає створення в Україні ефективного міждержавного механізму взаємодії в сфері обігу криптовалют, в першу чергу для того аби протидіяти злочинності та здійснювати контроль за вчинення правопорушень економічного характеру.

Література

1. Бурдоносова М. Теоретико-правовий аналіз державного регулювання криптовалюти в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 1. С. 9–12.
2. Кремінський О. Правовий режим віртуальної валюти (криптовалюти) в Україні. Path of Science. 2020. Т. 6. № 4. С. 1001–1008.

3. Логойда В. Перспективи врегулювання правового статусу криптовалюти в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Вип. 63. С. 152–157.

4. Логойда В. Правовий статус криптовалюти в країнах Азії. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Вип. 66. С. 96–102.

5. Логойда В. Правовий статус криптовалюти в країнах Латинської Америки. Visegrad Journal on Human Rights. 2021. № 4. С. 121–128.

6. Михайловський В., Костюк О. Визначення поняття «криптовалюти»: міжнародний досвід. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Т. 2. Вип. 1. С. 226–231.

7. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. Верховна Рада України. URL: <https://cutt.ly/PBIB4WY> (дата звернення 11.04.2024).

8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 11.04.2024).

9. Ринок криптовалюти: як в країнах світу регулюють віртуальні активи. Аналітичний портал Слово і діло. URL: <https://cutt.ly/2BINjGn> (дата звернення 11.04.2024).

10. Скрипник В. Місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав. Підприємство, господарство і право. 2018. Вип. 8. С. 38–43.

11. Соловйова А. Правова природа криптовалюти в Україні та країнах Континентальної Європи: теоретико-правові підходи. Молодий вчений. 2018. № 10(1). С. 243–247.

12. Спільник І., Ярошук О. Інституалізація криптовалюти: регулювання, правовий статус, облік і оподаткування. Міжнародний науковий журнал. 2020. Вип. 2. С. 81–92.

13. European Central Bank. (2012, October). Virtual currency schemes. Retrieved from

14. <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>

15. International Monetary Fund. (2016, January). Virtual Currencies and Beyond: Initial Considerations. Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1603.pdf>

Анотація

Шустрова К. В., Бусакевич А. В. Правовий статус криптовалюти в світі та в Україні. – Стаття.

Стаття присвячена проблемі законодавчого закріплення та використання віртуальних платіжних засобів в світі та в Україні, проведено аналіз і надано характеристику. Авторами зазначено, що сьогодні у сучасному світі все більш популярною стає недержавна (децентралізована) цифрова валюта – криптовалюта, яка використовується для приватних транзакцій, найчастіше в мережі Інтернет. Цей різновид цифрової валюти характеризується анонімністю, безінфляційним характером, відсутністю обтяжливого валютного та фіскального контролю з боку держави, швидкістю транзакцій. Тому популярність такого засобу платежу в світі невпинно зростає, що робить актуальним питання правового врегулювання криптовалюти як засобу платежу в Україні.

В статті було досліджено науково-правові позиції удосконалення правового регулювання крип-

товалюти в Україні з відповідною аргументацією. Проаналізовано поняття «криптовалюти» та «віртуальних активів», як у розумінні науковців, так і Міжнародного валютного фонду та Європейського центрального банку. Встановлено, що головною функцією криптовалюти виступає здійснення платежів, а відмова кваліфікувати її у формі грошей та заборона використовувати її як засіб платежу суперечить призначенню даної інновації. Досліджуючи дане питання була проаналізована практика нормативного регулювання криптовалюти в зарубіжних країнах, в результаті чого стало зрозуміло, що багато країн позитивно ставляться до визнання криптовалюти, як платіжного засобу, до таких варто віднести: Німеччину, Швецію, Японію, США, Канаду, Іспанію, Сальвадор, Сінгапур, Швейцарію, Фінляндію та інші. В роботі було зроблено припущення, що в Україні відбувається затримка із визнанням криптовалюти як засобу платежу. Це пов'язана з тим, що дана віртуальна валюта буде досить серйозним конкурентом національній грошовій одиниці – гривні. Про те, хоча цей підхід і допомагає уникнути певних негативних правових ризиків, що стосуються фінансово-економічної системи країни, однак це суперечить міжнародним принципам регулювання даного питання, і повністю ігнорує ціль даної валюти – бути платіжним засобом. Був зроблений висновок, про необхідність та важливість якнайшвидшого закріплення на законодавчому рівні криптовалюти як платіжного засобу, що допомогло б збільшити державний бюджет країни, через надходження з операцій з криптовалютою.

Ключові слова: криптовалюта, віртуальні активи, криптоактиви, засіб платежу, електронні гроші.

Summary

Shustrova K. V., Busakevych A. V. Legal status of cryptocurrency in the world and in Ukraine. – Article.

The article is devoted to the problem of legal consolidation and use of virtual means of payment in the world and in Ukraine, an analysis is carried out and a description is given. The authors note that today in the modern world non-state (decentralized) digital currency

is becoming more and more popular – cryptocurrency, which is used for private transactions, most often on the Internet. This type of digital currency is characterized by: anonymity, non-inflationary nature, lack of onerous currency and fiscal control by the state, speed of transactions. Therefore, the popularity of such a means of payment in the world is constantly growing, which makes the issue of legal regulation of cryptocurrency as a means of payment in Ukraine urgent.

The article examined the scientific and legal positions of improving the legal regulation of cryptocurrency in Ukraine with the corresponding argumentation. The concepts of “cryptocurrency” and “virtual assets” are analyzed, both in the understanding of scientists and the International Monetary Fund and the European Central Bank. It has been established that the main function of cryptocurrency is making payments, and the refusal to qualify it as money and the prohibition to use it as a means of payment contradicts the purpose of this innovation. While researching this issue, the practice of regulatory regulation of cryptocurrency in foreign countries was analyzed, as a result of which it became clear that many countries have a positive attitude towards the recognition of cryptocurrency as a means of payment, including: Germany, Sweden, Japan, the USA, Canada, Spain, El Salvador, Singapore, Switzerland, Finland and others. In the work, it was assumed that there is a delay in the recognition of cryptocurrency as a means of payment in Ukraine. This is due to the fact that this virtual currency will be a serious competitor to the national currency, the hryvnia. Although this approach helps to avoid certain negative legal risks related to the financial and economic system of the country, it contradicts the international principles of regulation of this issue and completely ignores the purpose of this currency – to be a means of payment. A conclusion was made about the necessity and importance of as soon as possible legalization of cryptocurrency as a means of payment, which would help to increase the state budget of the country, due to revenues from transactions with cryptocurrency.

Key words: cryptocurrency, virtual assets, crypto assets, means of payment, electronic money.